

A DOKUMENTÁCIÓ LELTÁRI SZÁMA

OLDALSZÁM 3.

A RESTAURÁLÁS IDŐTARTAMA
1995. márc.-1996. jan.

A MŰTÁRGY FÉNYKÉPE

múzeum, gyűjtemény, tulajdonos

PANNONHALMI FŐAPÁTSÁG KÉPTÁRA

RESTAURÁLÁSI DOKUMENTÁCIÓ

A RESTAURÁLANDÓ TÁRGY, OBJEKTUM	festmény, / olaj, vászon /		
A MŰTÁRGY CÍME, MEGHATÁROZÁSA	Krisztus levétele a keresztről		
AZ ALKOTÓ NEVE	id. David Teniers /1582-1649/		
MÉRETEI	153 x 118 cm	LELTÁRI SZÁMA	Pa.53.45

A DOKUMENTÁCIÓHOZ TARTOZÓ FÉNYKÉPEK ÉS RAJZOK	NORMAL	SÚROLÓFÉNY	MAKRO	MIKRO	MONOKROM	SZINKVONATOS	ULTRAIBOLYA	LUMINESZCENC	INFRAVÖRÖS	RÖNTGEN	RAJZ	DIAPOZITIV	SZÍNES
RÉGI													
ÚJ	7		5					2	8				18.

ÖSSZESEN 34 db FOTO

MEGBÍZÓ	Pannonhalmi Főapátság
A MEGBÍZÁS IDEJE	1994. december 1.
A RESTAURÁLÁS HELYE	Magyar Nemzeti Galéria Régi Magyar O.
RESTAURÁTOR	Szutor Katalin és Takácsné Szabó Mariann
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ	Gosztola Annamária

1. FORMAI FELÉPÍTÉS, SZERKEZETI EGYSÉGEK, ÁBRÁZOLÁS - IKONOGRÁFIA

A festményhez aranyozott díszkeret tartozik, mely nem az eredeti, egyszerű profilozású.

A szereplők elhelyezkedése tulajdonképpen háromszögkompozícióban látható. Középen Krisztus, félig lepellel borított testét Nikodémusz és Szt. János emeli le a keresztről. Mellettük áll az összekulcsolt kezű Mária és két másik nőalak / a két Mária ? / Mária-Magdolna pedig Krisztus lábánál térdel a leplet fogva.

A háttér sötét, borongós színei erős kontrasztban állnak a jelenettel. Baloldalt, alul zord tónúsú épületrészlet bontakozik ki a tájból.

Az előtér jobb oldalán Krisztus attribútumai / töviskoszorú, szögek, réz tál.../, bal oldalon Mária-Magdolna kenőcsös tégele látható.

A háttér bal oldalán a sötét égből napfogyatkozás vörös sugarai festik be a felhőket. Arimateai József háta mögött látható a kereszt, és a létra.

2. ŐRZÉSI HELYE

Pannonhalmi Főapátság

3. ŐRZÉSÉNEK KÖRÜLMÉNYEI, KLIMATIZÁCIÓS VISZONYOK STB.

Nem klimatizált helyen őrzik.

1. TÖRTÉNETE

Migazzi érsek gyűjteményéből 1835-ben került Pannonhalmára.

2. SZIGNÓ, EGYKORÚ ÉS KESŐBBI FELIRATOK, JELZÉSEK

A bal oldalon alul látható jelzés nem eredeti, de feltételezhető hogy a korábbi signó átmásolásáról van szó. Ez olvasható:

DAVID TENIER INVENTOR

ET FECIT ANWERPIAE 163..

3. IRODALOM

Récsey 1907, 5.

Pigler 1921, 357.

Mihályi 1928, 53,56.

4. KORÁBBI BEAVATKOZÁSOK

Több ízben restauráltak, átdolgozták, dublízva van. A széleken körben csonkították a vásznat. Felső-és alsó részén nagy felületre kiterjedő tömítések, alul pótlás, az egész festményen szite mindenütt vastag, többrétegű átfestés látható.

5. MŰVÉSZETTÖRTÉNE SZAKVÉLEMÉNYE

Lsd. melléklet: Gosztola Annamária elemzése.

RÉGI FÉNYKÉPEK, RAJZOK

TERMÉSZETES FOLYAMATOK OKOZTA ELVÁLTOZÁSOK ÉS MEGRONGÁLÓDÁSOK

1. HORDOZÓ

A feszítőkeret korszerűtlen, gyenge, cseréire szorul.

A vászon vékony, sűrű szövésű, kiszáradt, kissé meggyengült, megereszkedett. A széleken az oxidációs folyamatok következtében kisebb hiányok, szakadások láthatók.

2. ALAPOZÁS

A vékony kréta alázás felkagylósodott, erősen repedezett és kiszáradt.

3. FESTÉKRÉTEG

Az egész felület keményen megrepedezett, erősen felkagylósodott és kiszáradt.

4. VÉDŐBEVONAT

Megsötétedett, előregedett, szennyezett.

5. RENDELTEIÉSE ÁLTAL OKOZOTT ELVÁLTOZÁSOK ÉS MEGRONGÁLÓDÁSOK

Méretváltoztatás történt a kép minden oldalán, sem okát, sem mértékét nem lehet tudni, csak feltételezni. A festmény alján közepe félkör alakú kivágás látható /ill. pótlás/.

6. ELVÁLJOZÁS ÉS ROMLÁS ESZTÉTIKAI KÖVETKEZMÉNYEI

A lakkréteg megsárgult, elszennyeződött, a festékréteg és alázás megöregedése, repedezése élvezhetetlenné teszi a képet.

FÉNYKÉPEK, RAJZOK

1. 2. 6/A. 26. 25. 27. 28. 12. Fotók

1. SZERKEZETBEN, FELÉPÍTÉSBN TÖRTÉNT VÁLTOZTATÁSOK

A festmény új vakkeretet és díszkeretet kapott.

A méretváltoztatás következtében az új feszítőkeret kisebb lett az eredetinél. A festmény méretét minden oldalon kb. 20-30 cm-el csökkentették, majd dublították a képet.

2. FORMAI KIEGÉSZÍTÉS

Alul középen félköríves bevágás / kb. 20 cm-es /látható, melyet később vászonnal kitoldottak.

Tömítések: az alsó részen a vászonpótlásnál nagyon vastag, pán-cél keménységű, sárgás tömítés, a háttéren és a ruhákon nagy felületre kiterjedő, többrétegű, barna színű, gyengébb kötőanyagú.

3. TISZTÍTÁS

A festékréteg kopásából arra lehet következtetni, hogy vegyszeres tisztítás történt a képen.

4. RETUS

Apróbb javítások a festmény alsó részén, az előtérben és az arcokon láthatók.

5. RÁFESTÉS-ÁTFESTÉS

Többrétegű vastag átfestés található, mely az egész felületet beborítja. / 5-6 rétegű átfestés /. A legalsó átfestés réteg / a 6.-dik / egész korai időkből, még a XVIII. sz. elejéről való /feltehetőleg /.

6. VÉDŐBEVONAT

Több rétegű, szennyezett, megsötétedett.

FÉNYKÉPEK, RAJZOK

1. 3. 5/A. 6. 8/A. 11. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24.
25. 26. 27. 28. 29. 32. forók

1. A VIZSGÁLAT CÉLJA

Lumineszcens felvételek készültek, annak megállapítására, hogy mely részeken található átfestés. A tömítés és retus közben készült lumineszcens felvétel pedig a retus és a tömítés mértékét mutatja.

Rtg és infravörös felvételek is készültek, melyeken az eredeti, az átfestés alatti arcvonásokat és a kompozíciós változtatásokat láthatjuk.

2. MÓDSZERE, ADATAI

A lumineszcens felvételeket Szepsi Szűcs Levente, az infravörös és Rtg felvételeket pedig Szilágyi Sándor készítette a Szépművészeti Múzeumban.

3. EREDMÉNYE

3. sz. fotó /lumi/: tisztítás közben készült, az egész felület erőteljesen, egyenletesen lumineszkál, a sötét tónusú felületek vonalakkal az átfestést mutatják/ arcok, drapériák, Mária köpenye. / A szögletes foltok tisztítópróbák nyomai. A ~~30.~~ sz. lumi fotón a sötét foltok és sárgás javítások a retus és a tömítések helyei, 5,10,12,15 sz. fotók:Infra fotók, az átfestések sötétebb tónusúak. Rtg fotókon az arcok más karakterűek, mint a felső réteg.

4. KIÉRTÉKELÉS, JAVASLATOK

A lumi felvételeken vastag rétegű, olajgyantás lakkréteg fedti a felületet. Az átfestések a rtg és infra fotók alapján nagyon megváltoztatták az arcok karakterét. Azonban az eredeti festékréteg az átfestések alatt rendkívül kopott, ezért megfontolandó volt, hogy a legrégebbi átfestést, mely a XVIII.sz. elejéről származik, feltehetőleg , megtartjuk.

5. CSATOLT SZAKVÉLEMÉNY**FÉNYKÉPEK, RAJZOK**

3. 30. 5/A. 6. 11. 12. 15. 16. 20. 21. , és a Rtg. fotók

a konzerválás menete

1. SZERKEZET MEGERŐSÍTÉSE

A feszítőkeret cserére szorult, korszerű, erős, jól feszíthető vakkeret készült nagyobb méretben, mint az eredeti. / A korábbi beavatkozáskor történt csonkítást próbáltuk meg lehetőség szerint helyrehozni./

A díszkeretet is restaurálták / Magyar Ferenc /

2. HORDOZÓ MEGERŐSÍTÉSE, KONZERVÁLÁSA

A konzerválást Takácsy Gábor végezte. A hátoldal mechanikus úton való tisztítása után következett a hordozó puhítása a hátoldalról. Ezután asztalos présben préselés következett. /a puhító anyaga: petroléter és rozslisztből főzött kleiszter./ Majd a bevasalás viasz-gyanta keverékével vákuumasztalon történt. A dublázás előtt a nagyobb lukakat üvegselyemmel erősítettük meg, a toldásokat pedig alul-felül kb. 5 cm-es alapozott vászonnal készítettük./ kötőanyag: Planatoll BB Superior /. A húzószéleket körben kifektettük. Ezután következett a dublázás, melynek kötőanyaga: rozslisztből főzött kleiszter és viasz-gyanta, Planatoll keveréke. Anyaga: lenvászon, a két réteg között nátron papír.

3. ALAPOZÁS ÉS FESTÉKRÉTEG RÖGZÍTÉSE

A hátoldal tisztítása előtt a festett felület levédése pelenkabetéttel. /kötőanyag: tapétaragasztó-és nyúlenyv keveréke./

Ezután következett a viasz-gyantás bevasalás a hátoldalról először kézzel, majd vákuumasztalon.

FÉNYKÉPEK, RAJZOK

feltárás, tisztítás

1. FELÜLETI TISZTÍTÁS

A felületi szennyeződések, valamint a konzerválásból visszamaradt viasz-gyanta nyomok eltávolítása lakkbenzinnel.

2. AZ EREDETI FELTÁRÁSA, ÁTFESTÉSEK ELTÁVOLÍTÁSA, FELHASZNÁLT ANYAGOK

Két fázisban történt a tisztítás: a konzerválás előtt és utána.

Mivel öt réteget kellett eltávolítani, sokféle vegyszert használtunk

1.- A szennyezett lakkréteg eltávolítására dimetil formamid-cellosolve keverékét.

- A 4.sz. rétegre: butilamin-cellosolve-dimetil form.-szalmiák,
- a 3.sz. rétegre: Selecton B₂
- a 2.sz. rétegre: hangyasav-dimetil form. keverékét,
- a tömítésekre: szalmiákos puhítást /vízzel hígítva/.

Letörlésre lakkbenzint használtunk.

2.- A konzerválás és egyszeri besütés után:

- Selecton B₂ , valamint hangyasav-dimetil form., és cellosolve keverékét használtuk.

3. MEGTARTOTT KIEGÉSZÍTÉSEK, ÁTFESTÉSEK

A legalsó átfestés rétegét, mely feltehetőleg a XVII.sz. végéről, ill. a XVIII.sz. elejéről származik, megtartottuk, tekintettel arra, hogy az átfestés alatt lévő eredeti felület rendkívül kopott és élvezhetetlen. /Az arcok, a ruhák, a bal oldali épületrészlet és táj, az előtér - kivétel Mária kék köpenye, és az égbolt, jobboldali női fej./

4. A FELTÁRT MŰ TÉNYLEGES ÁLLAPOTA

A festmény rendkívül kopott, esztétikailag szinte élvezhetetlen.

A megtartott vastag átfestések nincsenek egységben sem festéstechnikailag, sem színvilágában az eredeti borongósabb színhangulatú, finomabban és érzékenyebben festett eredeti, legalsó réteggel.

A legkopottabb részek: az egész háttér, az előtér, Mária és mellette álló nőalak ruhája, Mária és a mellette lévő két nőalak feje.

FÉNYKÉPEK, RAJZOK

29. 28. 27. 26. 25. 24. 23. 22.
20. 21. 15. 16. 11. 12. 5./A. 6.

esztétikai helyreállítás

0

1. A HELYREÁLLÍTÁS MÓDSZERE, HIÁNYOK KEZELÉSE, FELHASZNÁLT ANYAGOK

Az egységes esztétikai hatás elérése érdekében szükséges a feltárt, rendkívül kopott eredeti felületek, és a megtartott átfestések között megteremteni az összhangot. A mű kopottságához alkalmazkodó, mérték-tartó beilleszkedő retus technikájával egészítettük ki a hiányokat. Azokon a részeken, ahol nagy hiányokat tártunk fel, megkülönböztető, vonalkás retust alkalmaztunk.

Megkíséreltünk nyugodt, egységes, élvezhető felületet helyreállítani.

2. PLASZTIKAI KIEGÉSZÍTÉS

Mivel az előzetes beavatkozások során a festményt nagymértékben meg-
csonkították, / kb. körben legalább 20-20 cm-el / és ezeket a része-
ket nem lehetett rekonstruálni / a levágott részek ugyanis elvesztek /
a hordozót alul-felül kb. 5 cm széles alapozott vászonnal toldottuk
ki

3. A FELÜLET FOLYTONOSSÁGI HIÁNYAINAK KIEGÉSZÍTÉSE

Az alapozás folytonossági hiányait színezett tömítőmasszával pótol-
tuk. Anyaga: bolognai kréta, nyúlenyv, hármás keverék.

A sötétebb felületeknél sötét-szürke, a világos részeken sárgás
tömítést alkalmaztunk.

4. RETUSÁLÁS

Az eredeti, kopott felülethez alkalmazkodó, beilleszkedő retus.

Anyaga: soványított olajfesték / Rowney/

5. REKONSTRUKCIÓ

A kép alján közepén kb. 30 cm hosszú, 10 cm széles, íves tetejű
pótlást alkalmaztunk, az előzetes beavatkozáskor kivágott területre,
de a régi toldást nem tartottuk meg. A festmény tetején kb. 5cm-es
alapozott vászon toldáson is rekonstruáltuk a hiányzó háttér felületét

6. VÉDŐBEVONAT

Több rétegben hordtuk fel: retus előtt dammár lakk - lakkbenzin
1-1 arányú keverékével, retus után Rembrandt retouching varnish-al
lakkoltunk.

FÉNYKÉPEK, RAJZOK

30. 31.

1. SZAKMAI BIZOTTSÁGOK, MUNKAKÖZI KONZULTÁCIÓK JAVASLATAI

2. RESTAURÁLÁS UTÁNI TÁROLÁSRA, KEZELÉSRE VONATKOZÓ JAVASLATOK

Javasoljuk a festmény klimatizált teremben való tárolását.

3. RESTAURÁLÁST KÖVETŐ ÉSZREVÉTELEK

A MUNKÁT ÁTVETTE

Takács Imre

AZ ÁTADÁS IDEJE

1996. február 12.

RESTAURÁTOR

Szutor Katalin és Takácsné Szabó Marianne

id. David Teniers
Antwerpen 1582 - 1649 Antwerpen

Levétel a Keresztről
olaj, dublázott vászon, 153 x 118 cm ~~cm~~

Antwerpen, 1632.

Bal alsó sarokban felirat: DAVID TENIER INVENTOR ET FECIT
ANWERPIA 1632.

Prov.: Migazzi érsek gyűjteményéből, 1835.

Restaurálta: Szutor Katalin és Takácsné Szabó Marianne, Magyar Nemzeti
Galéria, Budapest, 1995.

Récsey Viktor, a pannonhalmi képtár egykori lelkes gondozója ifjabb David Teniers 1672-ben festett műveként méltatta a képet (*Récsey 1907, 5.*), de megállapítását sem a stíluskritikai elemzés, sem a restaurátori vizsgálat nem igazolta. A szereplők nem hasonlítanak azokra az ifj. David Teniers által megteremtett jellegzetes karakterekre, akikben a flamand emberek tipikus fiziognómiai adottságait összegezte. Mária Magdolnának vagy Krisztus testének elrajzolt arányai sem vallanak életképeken és portrékon bizonyított magabiztos alakábrázolására. Az elnagyolt motívumok, a sötét, mély színek a háttérben szintén nem fordulnak elő precízen kidolgozott, üde tájképein, és finoman kalligrafált, rövid szignatúrái között sem akad hasonló. Az attribúcióval szemben felmerült kétségek jogosnak bizonyultak annak ellenére, hogy a festmény valódi kvalitását megítélhetetlenné tette a többszörös durva és vastag átfestés. Ennek részleges, de igen módszeres és szakszerű eltávolításával derült ki, hogy az első beavatkozásra már a XVIII. század elején sor került. Erre utal a felhasznált festékanyagok összetétele és azok erős beivódása az eredeti festékrétegbe, melyet az arcoknál a lakkréteggel együtt - valószínűleg szándékosan - lekoptattak. Csak a hátul álló, Mária felé hajló asszony vonásait sikerült teljesen feltárni. Mellékszereplőként nyilván elkerülte a

jelentősebb átfestéseket, így arcának drámai, komor színei árulkodnak a festmény egykori, a témához jobban illő hangulatáról. A többi arc helyreállíthatatlan mértékű kopása, vagy koptatása meggyújtotta a festmény teljes feltárását, csak röntgenfelvételek sejtetik Krisztus, Mária, Szent János Evangélista és Nikodemus jelenlegitől eltérő, fájdalmasabb és egyénibb karakterét. Valószínűleg éppen a nyomasztó színvilág és a túlzott drámaiság készítethette a festmény egyik tulajdonosát a kép színesebb, líraibb, de érdektelenebb és jellegtelenebb átfestetésére.

A vászon sérülése lehetett az oka annak, hogy alsó szélének kiszakadt darabját új vászonnal pótolták, a festett felület vakkeretre feszítéséből pedig oldalainak - a kompozícióból ítélve átlagosan 15-20 cm-es - körbevágására lehet következtetni. Ennek eshetett áldozatul az eredeti, 1632-es évszámot tartalmazó felirat. A röntgenfelvételek alapján a jelenlegi ugyanis később készült, de feltételezhetően a korábbi jelzet átmásolásáról van szó. Így a közvetetten hitelesnek minősíthető szöveg - a fentiekben kifejtett, ifj. David Tenierst kizáró stíluskritikai elemzéssel együtt - az idősebb David Teniers szerzőségét teszi feltételezhetővé.

Id. David Teniers művészetét évszázadokon keresztül elhomályosította fia tehetsége. A szakirodalomban is csak az 1960-as évek végétől kezdtek el vele érdemben foglalkozni (*J.G.van Gelder-I.Jost: Elsheimers unverteilter Nachlass. In.: Simiolus 1, 1967, 136-152; E. Duverger-H.Vlieghe: David Teniers der Altere. Ein vergessener flamischen Nachfolger Adam Elsheimers. Utrecht, 1971; M.R. Waddingham: Proposte per Teniers il Vecchio. In.: Arte Illustrata 1970, 25-26, 3. évf. 1970, 58-69; Vlieghe, H.: Further Works by David Teniers the Elder. In: The Burlington Magazine, CXVI(1974), 262-268.*). A festőmesterséget bátyja, Juliaan Teniers műhelyében sajátította el, majd - Rubenssel egyidőben - Rómában képezte tovább magát, barátjával, a frankfurti születésű Adam Elsheimerrel (1578-1610) együtt (*K. Andrews: Adam Elsheimer: Paintings, Drawings, Prints. New York-Oxford, 1977.*). 1605-ben tért vissza szülővárosába, ahol még ez évben felvették a helyi Szent

Lukács festőcéhbe. Főként kisméretű, tájképi környezetbe illesztett bibliai és mitológiai jelenetek festőjeként vált ismertté. Megrendelésre nagyformátumú, vallásos tárgyú képeket is festett. Szerzőségének lehetőségét a pannonhalmi képpel kapcsolatban Pigler Andor vetette fel elsőként, aki elfogadta a felirat hitelességét 1622-es évszámmal és az átfestések ellenére kiváló érzékkel fedezte fel id. Teniers stílusának sajátosságait: "A kínosan hangsúlyozott háromszögű kompozíció, a teljes síkszerűség, Krisztus holttestének nehézkes nélküli fekvése ... a régebbi flamandokra emlékeztet, ... a töretlen, súlyos színek koordinációja, a sötétbarna háttér, mely az ég alján kékes és sárgás fénybe megy át, az id. Teniers másik mintaképe, a német származású Elsheimerre utal..." (Pigler 1921, 357.). A restauráláskor előtűnt naplemente (vagy napfogyatkozás?) és Nikodemus ruhája ugyancsak Elsheimer fényfantáziáinak és egzotikus kosztüm-ábrázolásainak (pl. Szent Kristóf, Ermitázs, Szentpétervár, ltsz.: 1984; Menekülés Egyiptomba, Alte Pinakothek, München, ltsz.: 216.) a hatása alatt készült.

Ember Ildikó hívta fel a figyelmemet a képnek a prerembrandtista körrel való rokonságára. A turbános Arimateai József és a passió tárgyainak megjelenítése valóban szembetűnően hasonlít Pieter Lastman (1583 körül-1633) Sírbatétel képének megfelelő részleteire (Lille, Palais des Beaux-Arts). Teniers és Elsheimer Rómában több évig együtt dolgozott a prerembrandtista kör vezető egyéniségével, az amszterdami Pieter Lastmannal (1583-1633). Mindhármuk kedvelt és ötletgazdagon variált motívumai közé tartoztak a turbános, gyakran keleties ruhába öltöztetett alakok (ld. pl. Elsheimernél: Szent Lőrinc mártírúma. London, National Gallery). Teniers stílusára pedig olyannyira erős befolyást gyakorolt Elsheimer és Lastman, hogy korábban számos, valójában Teniers festette kép került tévesen oeuvre-jükbe (*Von Bruegel bis Rubens. Das goldene Jahrhundert der flamischen Malerei, Wallraf-Richartz-Museum, Köln, 1992, Kat.Nr. 48.1.*)

Szokatlan módon Teniers több iskola hatását szintetizáló művészetében Rubens nem játszott jelentőségéhez fogható szerepet. Pigler így fogalmaz: "...egyetlen momentum sincs, mely a legnagyobb flamandra emlékeztetne"

(Pigler 1921, 357). Elkerülhette figyelmét, hogy Rubens 1612-ben festett, az antwerpeni székesegyházban elhelyezett Keresztlevételén (*Jan Bialostocki: The Descent from the Cross in Works by Peter Paul Rubens and His Studio. In: The Art Bulletin XLVI(1964), 511-524.*) Mária Magdolna háttal térdeplő alakja - kissé más beállításban és elrajzolt arányokkal, de félreérthetetlen módon - megjelenik Teniers képén is, annak derivátumaként. A kisméretű, kisalakos képek festésében jártas Teniersnek a nagyobb, főként ülő és térdeplő figurák ábrázolásánál gyakran okozott nehézséget az arányok pontos rögzítése. Ennek egy másik szemléletes példája az "Engedjétek hozzám a gyermekeket" kompozíció (Galerie Giroux, Brüsszel, 1957. no.397.), mely egyúttal arra is bizonyíték, hogy a "Keresztlevétel" szignatúrájának tartalma, írásmódja, valamint az "s" betű elhagyása a vezetéknev végéről nem egyedülálló a mester oeuvre-jében. Ez a háttér kerek bástyás várára, a mellette magasodó fára és az előtte kanyargó útra is igaz, bár erre csak közvetett analógia ismert egy id. David Teniers után készült kompozíció révén (Shipley Art Gallery, Gateshead).

A biblikus alakok átfestett, idealizált egyenarcaival ellentétben a világi szereplők megőrizték karakteresebb vonásaikat. Nikodemus portrészzerű megörökítése és kontaktusa a nézővel önarcképet feltételez. Jelenlegi állapotában azonban megítélhetetlen, és nem vethető össze Pieter van Liesebettennek a mesterről metszett portréjával (*C.de Bie: Het Gulden Cabinet vande Edel Vry Schilderconst. Antwerpen, 1661, 141.*). Teniers ennek az évszázadokon keresztül igen fontos keresztény témának a megfogalmazásakor a kortárs német, holland és flamand festészeti törekvéseket szervesen építette be konzervatív stílusába, puritán ízlésvilágába. Festménye igen jelentős adalék még nem teljesen körvonalazódott munkásságához, ugyanakkor kuriózum a magyar műgyűjtés történetében is.

Bibl.: Récsey 1907, 5; Pigler 1921, 357; Mihályi 1928, 53, 56.
Tul.: Pannonhalmi SZBR Főapátság Képtára, ltsz. Pa.53.45.

Gosztola Annamária (G.A.)

Műleírás és helyreállítási javaslat

A műtárgy címe:	Krisztus levétele a keresztről
Alkotó neve:	flamand mester
Kora:	XVII. sz.
Anyaga:	olaj, vászon
Mérete:	180 x 100 cm
Ltsz.	Pa 53.45
Órzási hely:	Pannonhalmi Főapátság
Megbízó:	Pannonhalmi Főapátság
Restaurálás időpontja:	1994. december 11.- 1995.
Restaurátorok:	Szutor Katalin és Takácsné Szabó Marianne

A műtárgy leírása:

Krisztus félig lepellel borított fehér testét szentek csoportja emeli le a keresztről. / Mária, János, Mária-Magdolna, Nikodémusz, Arimátiai József, / A háttér sötét, borongós színei nagy kontrasztban állnak a jelenettel. Baloldalt, alul zord tónusú épületrészlet bontakozik ki a tájból. Az előtér jobb oldalán Krisztus attribútumai /töviskoszorú, szögek, réz tál /, a bal oldalon tégely látható, alatta felirat:

DAVID TENIER INVENTOR
FECIT ANTWERPEN 1639

A műtárgy állapota restaurálás előtt

Feszítőkeret: rossz állapotú, korhadt, funkciójának nem megfelelő.

Hordozó: sűrű szövésű vászon, melyet korábban már dublítottak /enyvvvel /, száraz, kemény felületű. A nem megfelelő konzerválás következménye, hogy az egész felület cserpes, kagylós. A z eredeti képméretet körben csonkították, hiányzik az eredeti húzószél, és a festmény széléből kb. 2 cm-t behajtottak húzószél gyanánt.

A sarkokon, néhol a széleken kisebb szakadozás, az alsó szélen, középen nagy vízszintes irányú foltozás

látható / kb. 30 cm /.

Alapozás: Vékony kréta alapozás, erősen repedezett, kagylósm mely az egész felületre kiterjedt.

Jól kötődik a vászonhoz, csak alul, középen a toldásnál, és néhol a kép sarkainál indult pergésnek.

Festékréteg: Vékonyan felhordott festék, mely helyenként pasztózusabb / ruhák, arc- és testrészek /, sötét színek, nagy kontrasztok jellemzőek. Jól kötődik a rétegekhez. Kisebb hiányok a széleken és a sarkokon fordulnak elő. Alul középen nagy kiegészítés látható, mely a körülötte lévő nem teljes mértékben letisztított felülethez alkalmazkodik. A festékréteg, az alapozáshoz hasonlóan rendkívül keményen, erősen repedezett, felkagylósodott, kiszáradt, és többhelyütt kopott.

Lakkréteg: Felderíthetetlen, vékony, sárga, szennyezett lakk az egész felületen, de helyenként még rajta maradt a feltehetőleg eredeti, barna, megsötétedett lakkréteg a nem kellő tisztítás következtében.

Helyreállítási javaslat

A festményt korábban már restaurálták, ennek ellenére szükséges az újbóli teljes restaurálás. Mivel az eredeti képméretet a korábbi restaurálás során csonkították és ez a változtatás a kompozíciót is kissé befolyásolja, javasoljuk a kép eredeti méretének visszaállítását. / A visszahajtások kivasalása, új húzószéllel való ellátás. / Ennek eredményeként jól láthatóvá válnak a díszkeret által eddig eltakart háttéri részletek, valamint a szignatura szélső betűi és levegősebb lesz a kompozíció.

/ jobb oldali nőalak nagyon kikerült a kép szélére, bal alsó sarokban a szignó szélső betűi /.

A méretváltozás következtében a jelenlegi díszkeretet szükséges átalakítani, vagy kicserélni.

A restaurálás javasolt menete:

- Felületi tisztítás
- a festékréteg levédése
- lefejtés a vakrámáról
- a régi dublírvaszon leválasztása a hátoldalról
- a hátoldal tisztítása
- puhítás, préselés
- konzerválás
- vákuumasztalon vasalás
- dublízás
- teljes tisztítás
- a folytonossági hiányok pótlása
- lakkozás
- retusálás
- zárólakk
- dokumentáció elkészítése

Budapest, 1994. december 7.

Tisztelettel:

.....

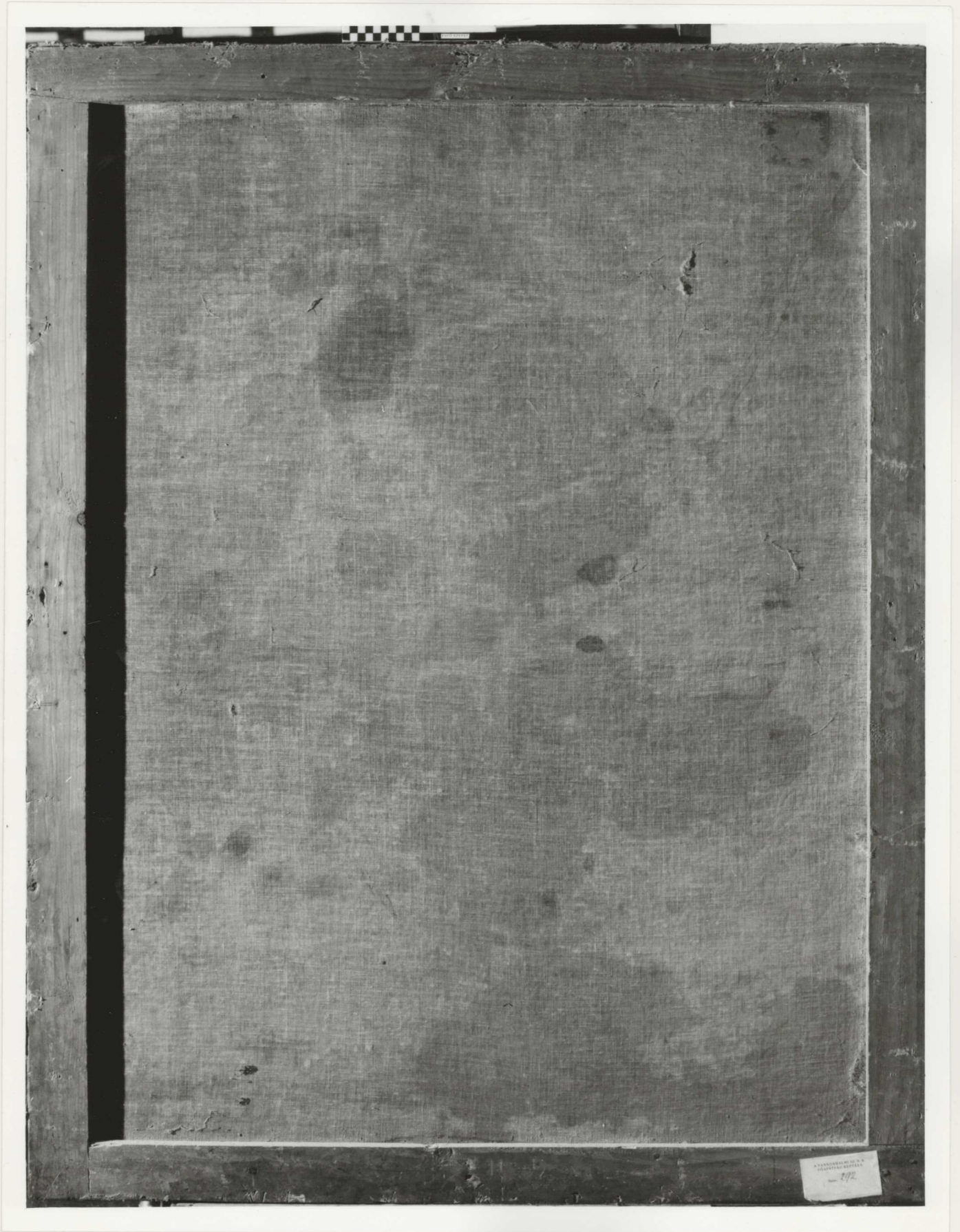
Szutor Katalin
festő-restaurátor
és

Takácsné Szabó Marianne
.....

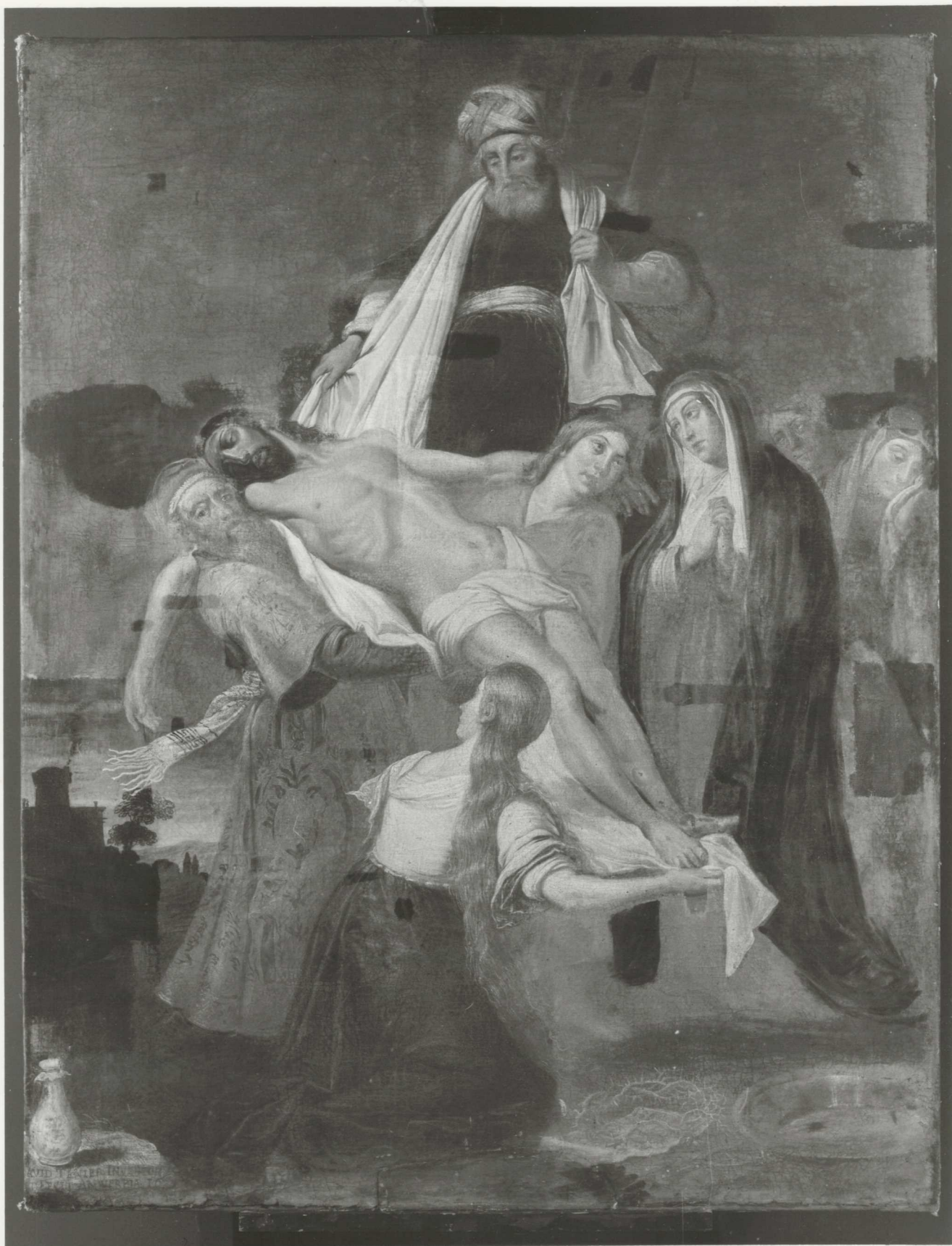
Takácsné Szabó Marianne
festő-restaurátor

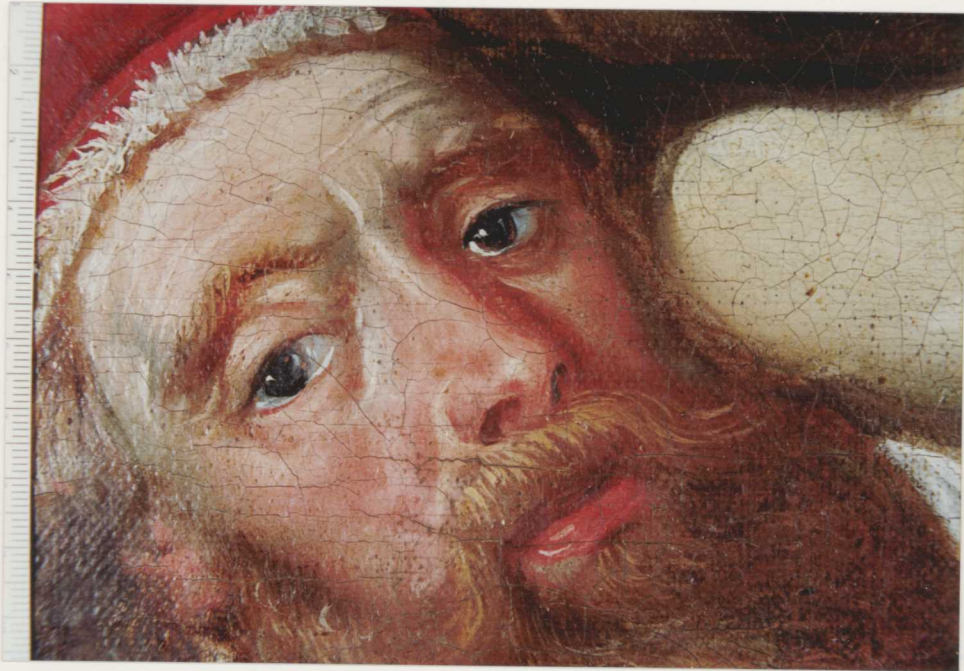
1. EREDBETI A'LLAPOT

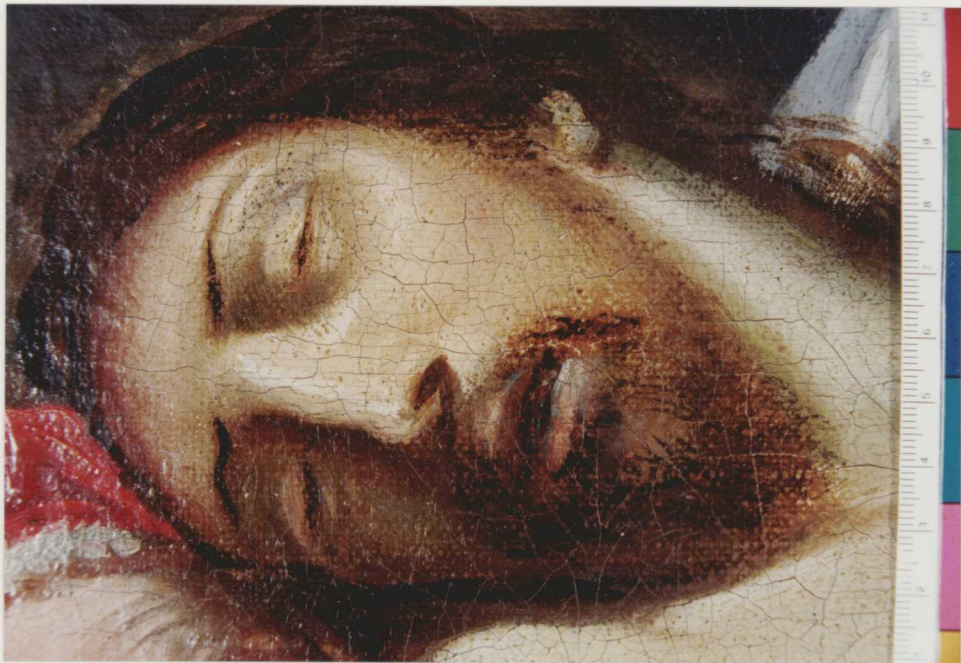
2. EREDETI A'LLAPOT, HAYOLODAL

3. EREDETI ÁLLAPOT, LUMINESZCENS

4. EREDETI A'LLAPOT, RE'SZLET

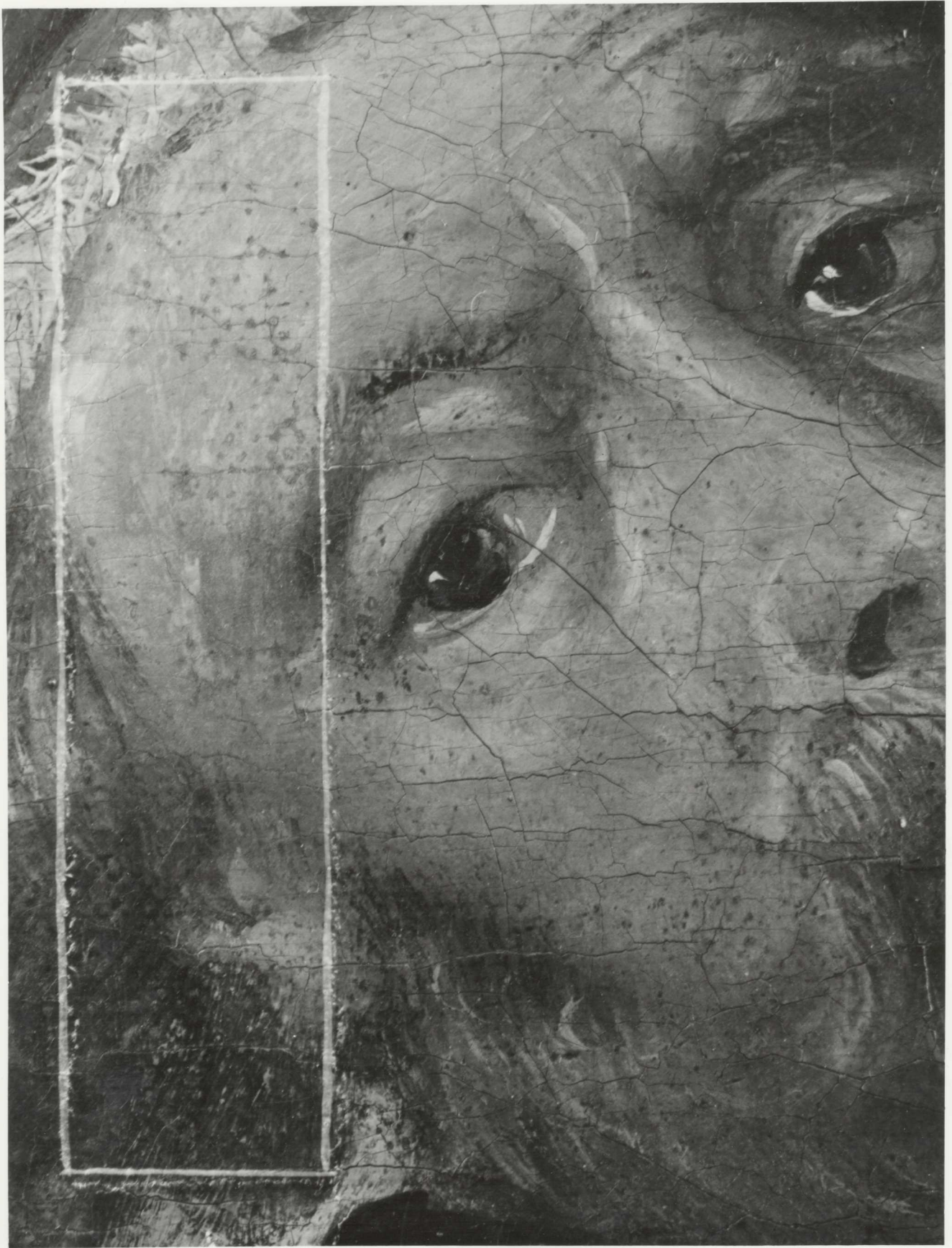
5. EREDETI A'LLAPOT, RE'SZLET

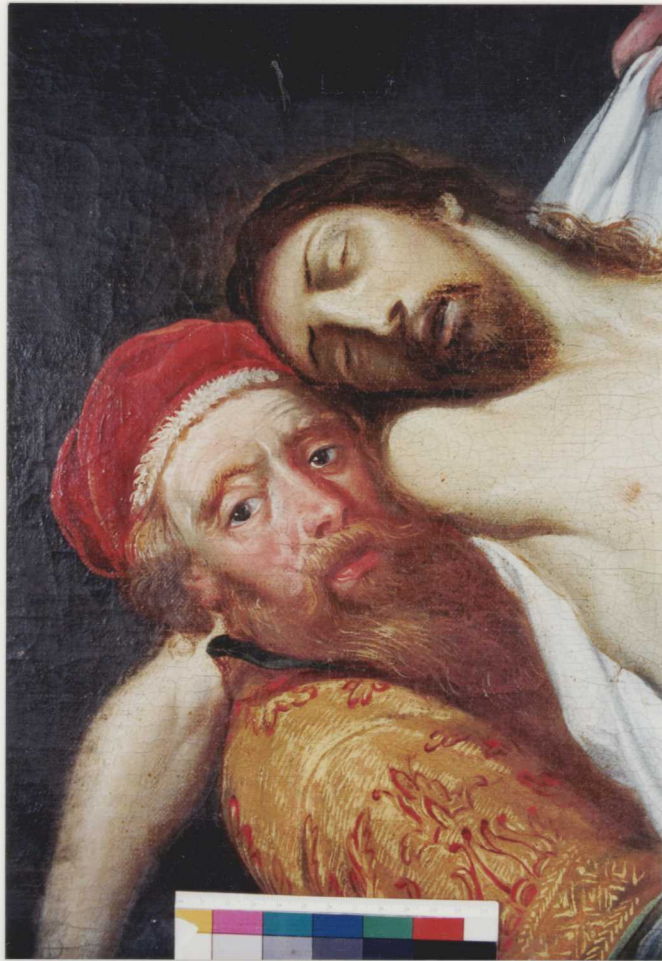
5/A. EREDETI A'LLAPOT, INFRA FELVETEL

6. EREDETI A'LLAPOT, INFRA FELVETEL

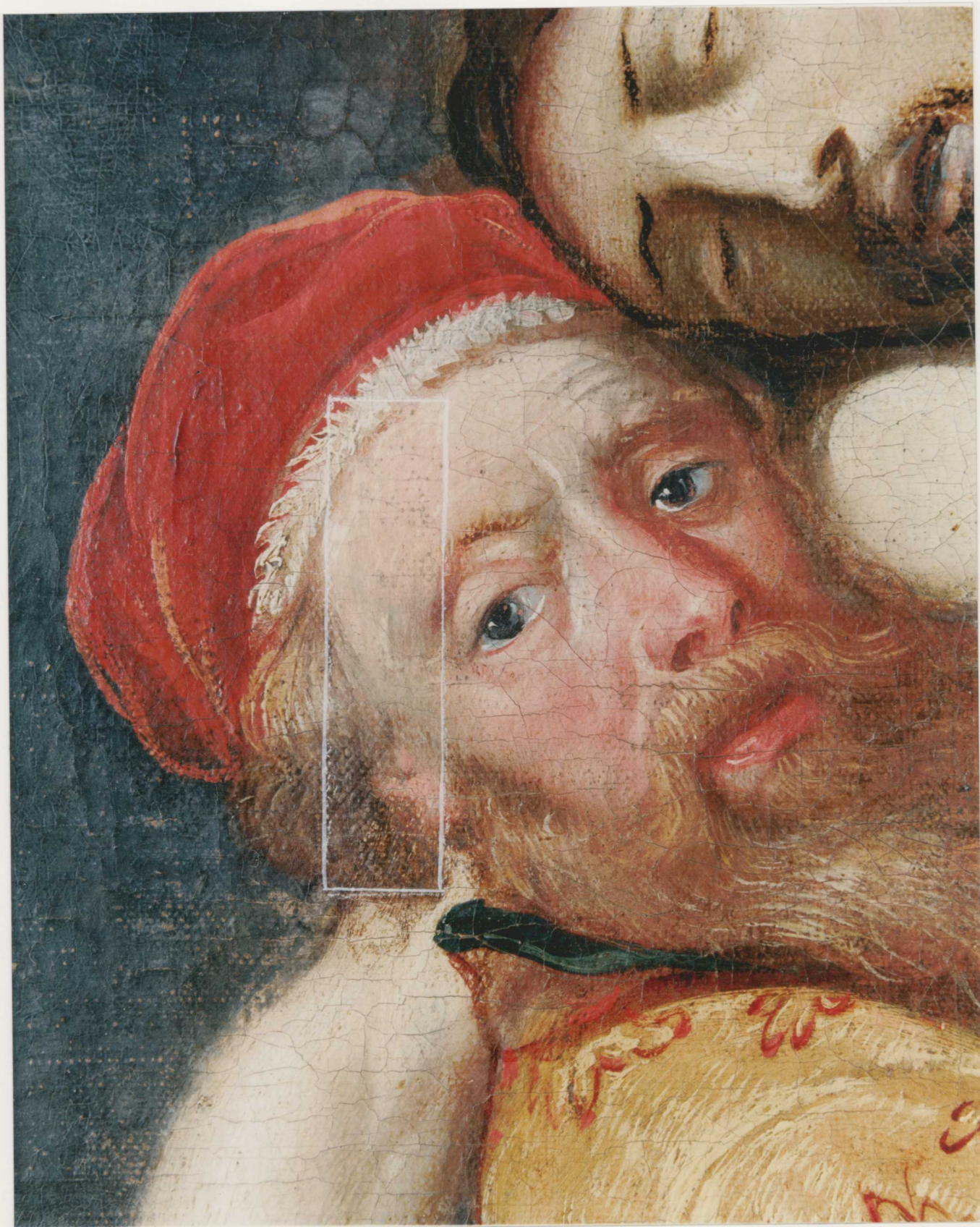
6/A. TISZTÍTÓPRÓBA /RÉSLET/

7. EREDETI A'LLAPOT /RÉSZLET/

8. EREDETI A'LLAPOT /RÉSZLET/

8/A TISZTÍTÓ PRÓBA /RÉSZLET/

9. FREDETI ALLAPOT
/RISUET/

10. FREDETI ALLAPOT
/RISUET/

11. TISZTITA'S KÖZBEN, INFRA FELVÉTEL

12. TISZTITA'S KÖZBEN, INFRA FELVÉTEL

13. TUSZTÍTÁS KÖZBEN
/RÉSZELET/

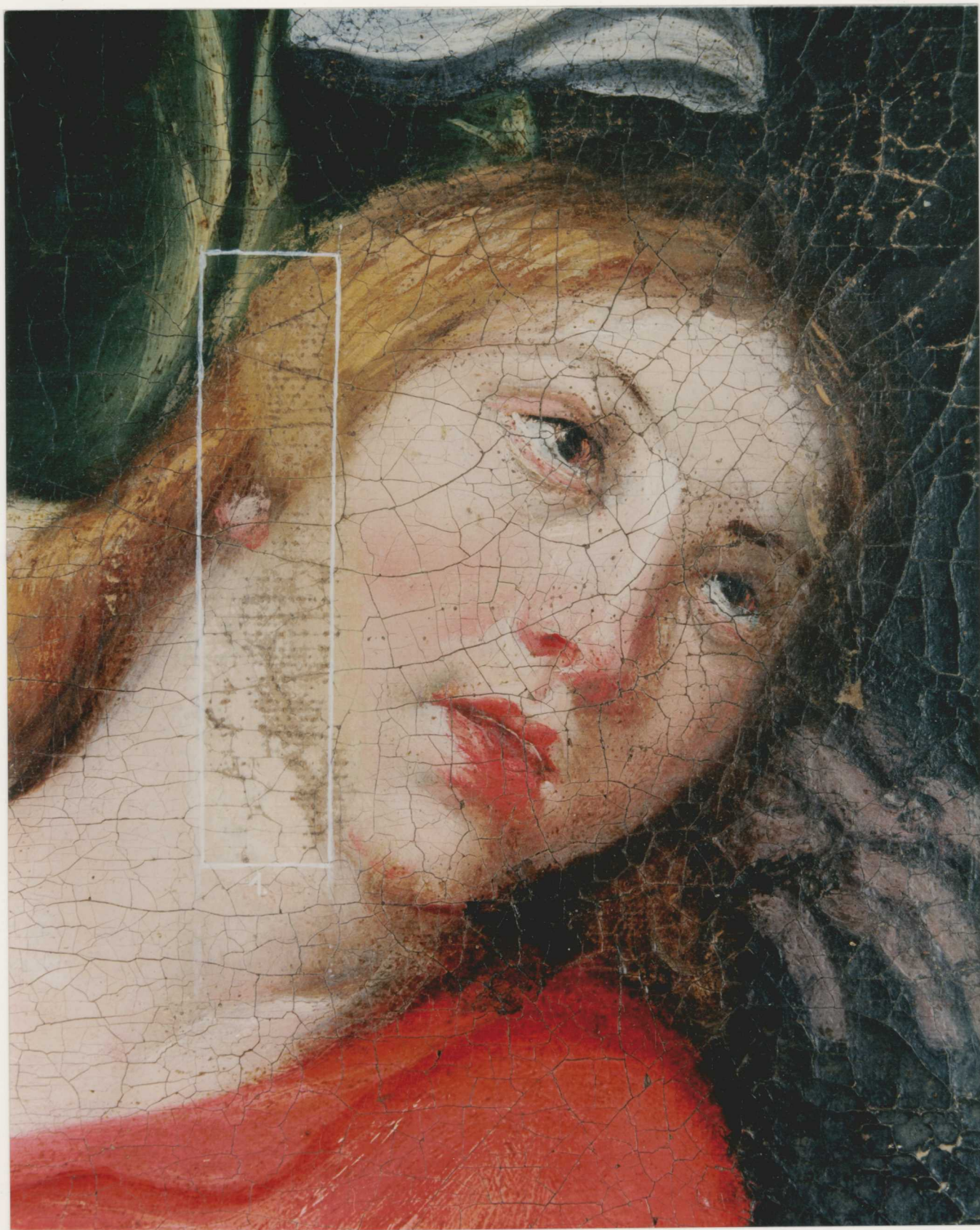
14. TUSZTÍTÁS KÖZBEN
/RÉSZELET/

15. TISZTÍTÁS KÖZBEN INFRA FELVÉTEL

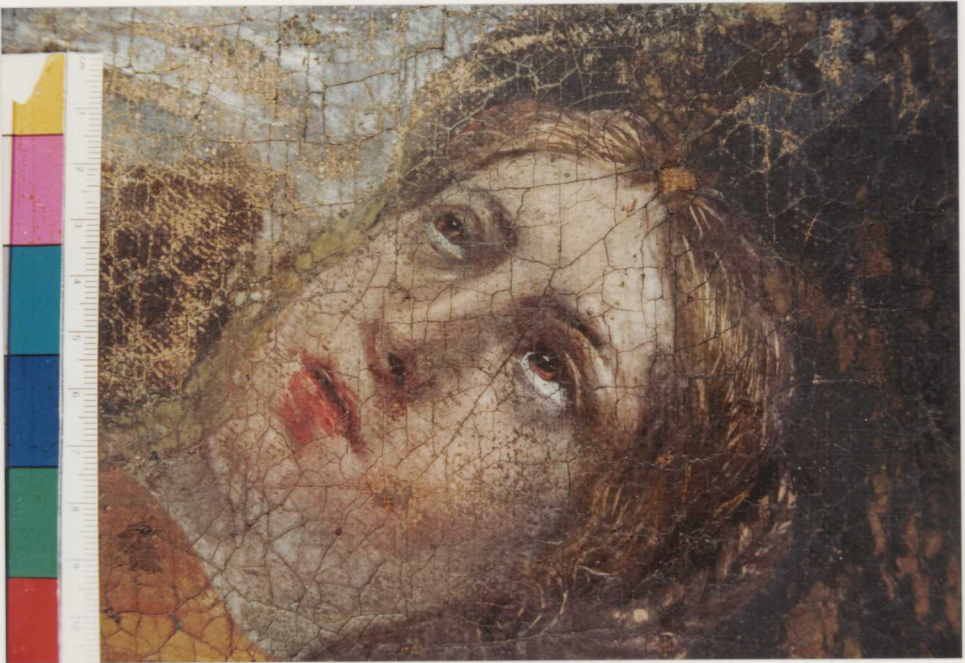
16. TISZTÍTÁS KÖZBEN, INFRA FELVÉTEL

17. TISZTÍTÓ PRÓBA IRÉSZELET/

18. TISZTITÁS KÖZBEN
/RESZLET/

19. TISZTITÁS KÖZBEN
/RESZLET/

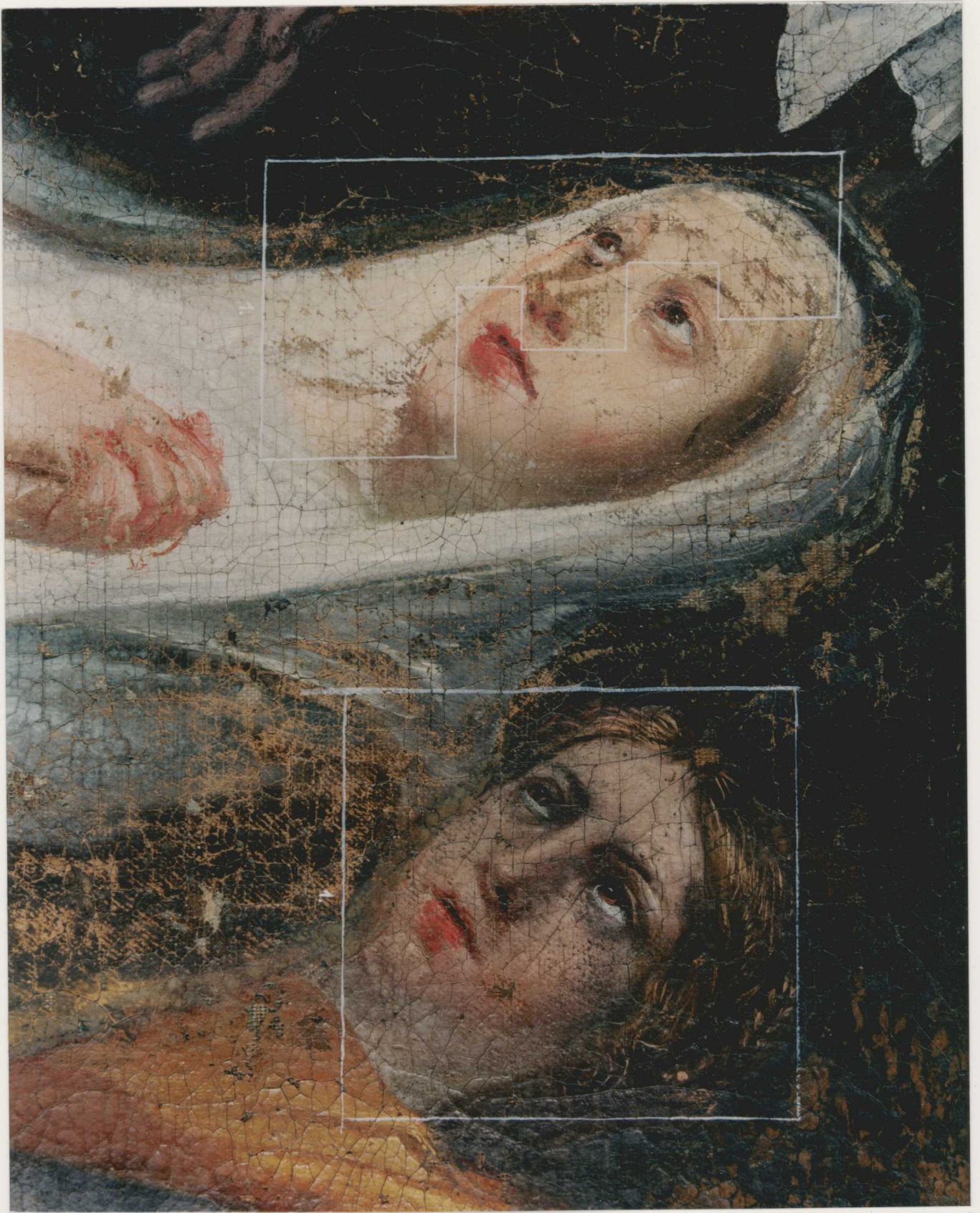

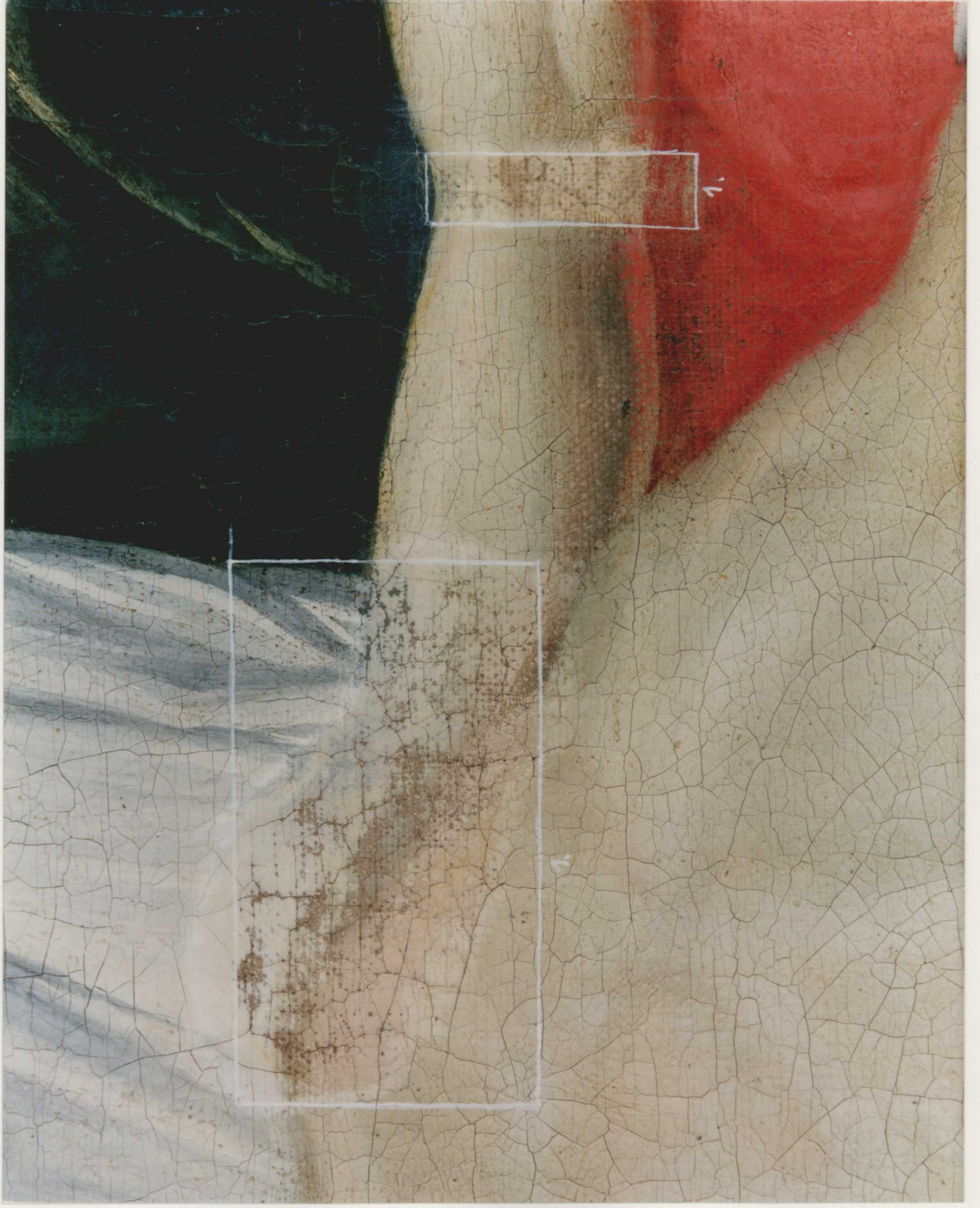
20. TISZTÍTÁS KÖZBEN, INFRA FELVÉTEL

21. TISZTÍTÁS KÖZBEN, INFRA FELVÉTEL

22. ТИЗНІТА'С КОЗБЕН (РІСУЛЕТ)

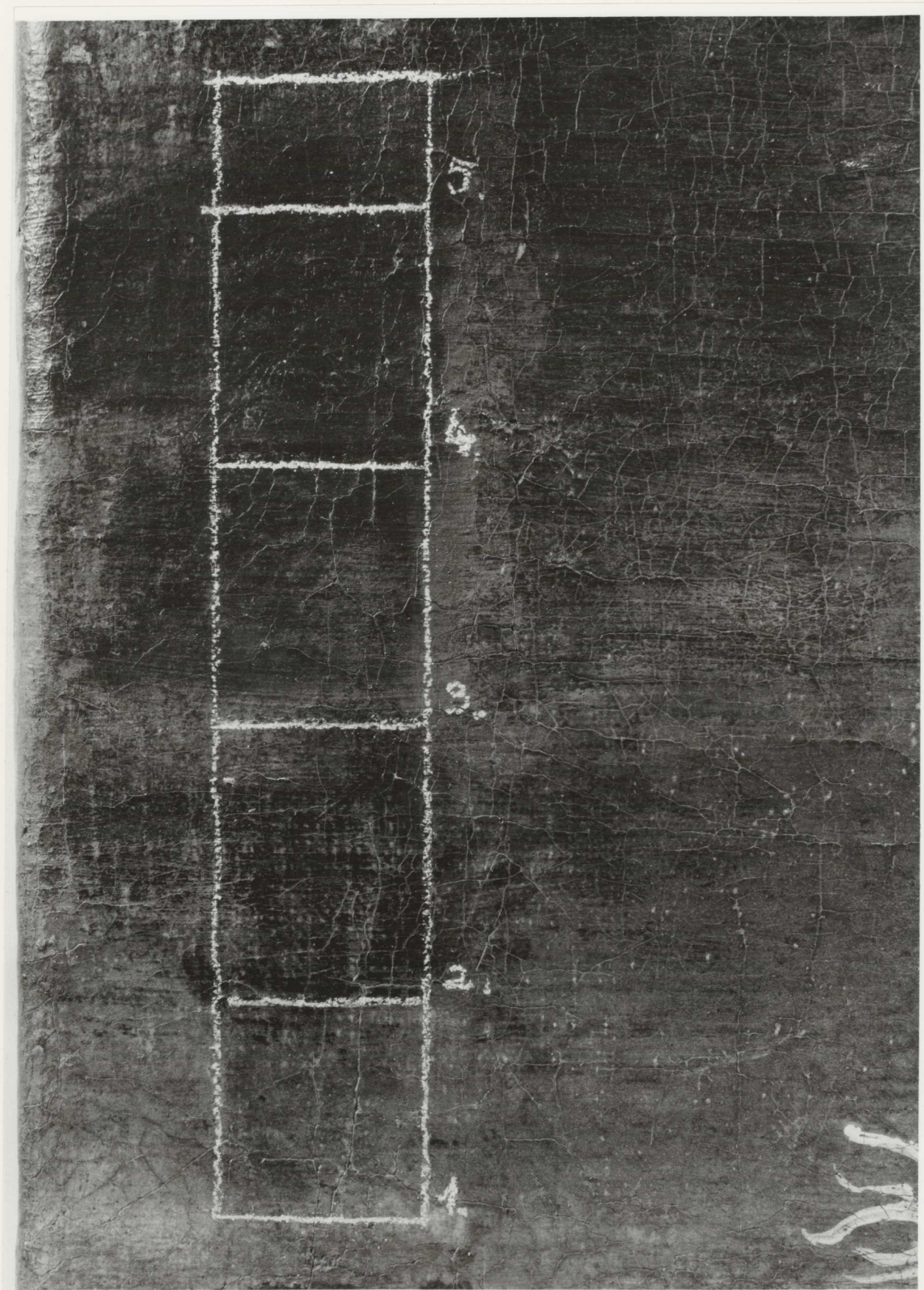

23. TISZTÍTÁS KÖZBEN / RÉSZLET /

24. TISZT/TA'S KÖZBEN / RÉSZLET /

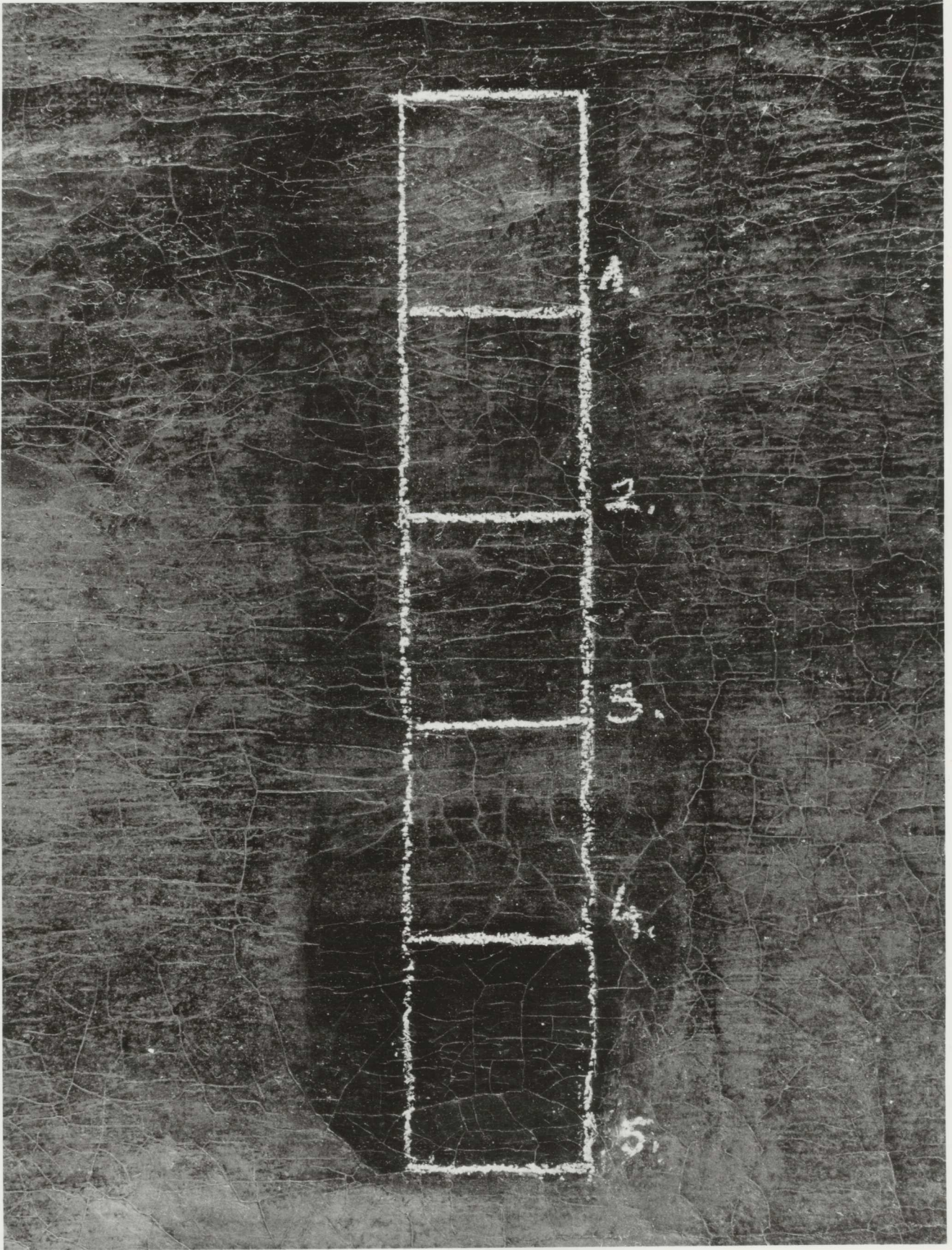

25. TISZTÍTÓPRÓBÁK /RÉSZLET/

FOTO:SZEPSY

26. TISZTÍTÓPRÓBAK (RÉSZLET)

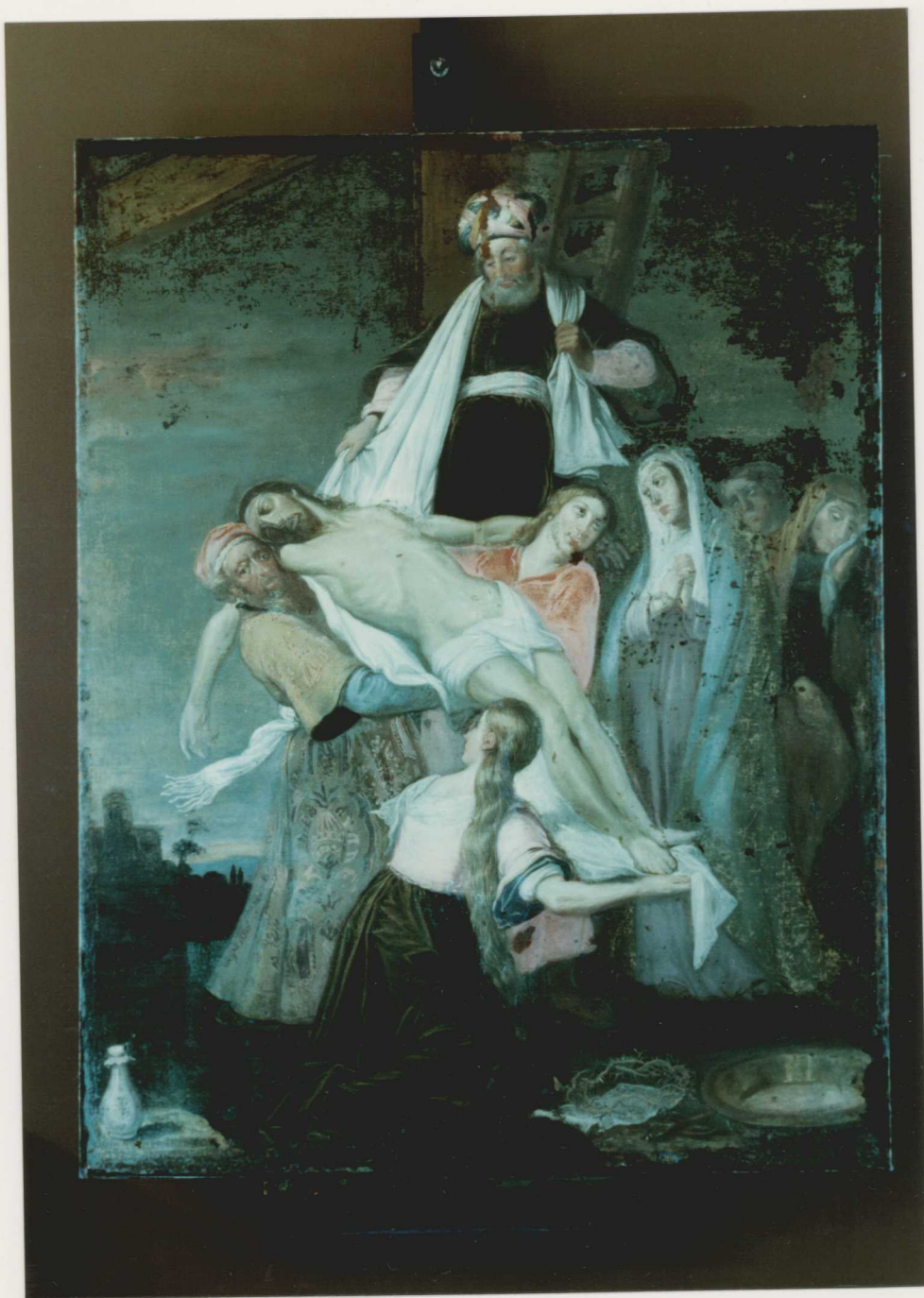
27. TISZTÍTÓPRÓBÁK / RÉSZLET /

28. FELIG TISZTÍTOTT KÉP

29. TISZTÍTÁS KÖZBEN

30. LUMINESZCENS FOTÓ
A TÖMÍTETT ÁLLAPOTRÓL

31. A RESTAURALT, KESZ ALLAPOT